

مقایسه میزان و دلایل استفاده از فضای مجازی در بین دانشجویان پسر و دختر دانشگاه فرهنگیان^۱

زهره صانعی مهری^۲، پری رزم آزما^۳

چکیده

هدف از این تحقیق بررسی و مقایسه میزان و دلایل استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی (تلگرام، اینستاگرام، واتسپ و تویتر و موارد دیگر چون سروش، فیس‌بوک، ای‌تا و ..) توسط دانشجویان پردیس پسرانه شهید بهشتی و پردیس دخترانه شهید هاشمی‌نژاد دانشگاه فرهنگیان مشهد بود. در این پژوهش با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای بر حسب نوع رشته، ۶۵۰ نفر از آن‌ها به عنوان نمونه تحقیق انتخاب شدند. به منظور جمع‌آوری اطلاعات از پرسشنامه استفاده شد. روایی محتوایی پرسشنامه به روش نظرخواهی از صاحب‌نظران و پایایی آن با استفاده از آلفای کرونباخ به میزان ۰/۷۵ درصد تایید شد. جهت تحلیل داده‌ها از شاخص میانگین، استفاده گردید. مطابق یافته‌های پژوهش حاصل، ۳۵/۲ درصد دانشجویان پسر و ۱۹/۲ درصد دانشجویان دختر به مقدار زیاد از شبکه‌های اجتماعی مجازی در طول شبانه‌روز استفاده می‌کنند. همچنین دانشجویان این دو پردیس از شبکه اجتماعی تلگرام نسبت به سایر شبکه‌های اجتماعی مجازی به میزان بیشتری استفاده می‌کنند که این میزان در دانشجویان پسر ۶۱ درصد و در دانشجویان دختر ۵۴ درصد به دست آمد.

واژگان کلیدی: فضای مجازی، شبکه‌های اجتماعی، مقایسه استفاده از شبکه‌های اجتماعی.

^۱ تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۹/۵/۱۲ - تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۹/۶/۲۶

^۲ عضو هیأت علمی پردیس شهید هاشمی نژاد، دانشگاه فرهنگیان، مشهد، ایران (نویسنده مسئول)
zohresaneii@yahoo.co.uk

^۳ کارشناسی علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، پردیس شهید هاشمی نژاد، مشهد، ایران.

مقدمه

نزدیک به سه دهه است که فضای مجازی، به عنوان یک رسانه ضروری برای برقراری ارتباطات، تحقیقات دانشگاهی، تفریح و سرگرمی و مبادله اطلاعات در میان اقشار مختلف جامعه به ویژه جوانان و دانشجویان مورد استفاده قرار گرفته است (پیکانین و فرهادی، ۱۳۹۶: ۸۱). در واقع فضای مجازی (سایبری) قلمرو وسیع، گسترده، بکر و جدیدی است که فرصت‌های گوناگونی را در اختیار افراد قرار می‌دهد (زندوانیان و همکاران الف، ۱۳۹۲: ۱۹۵).

فضای مجازی تعداد زیادی از کاربردهای امروز فناوری‌های جدید ارتباطی را دربرمی‌گیرد. این نام نخستین بار به وسیله ویلیام‌گیبسون^۱ در رمان نورومانسر^۲ (۱۹۸۴) ابداع شد (به نقل از شاه‌قاسمی، ۱۳۸۵). فضای مجازی، فضایی غیرواقعی است که استفاده‌کنندگان شبکه الکترونیک در آن ساکن شده‌اند. در واقع، ویژگی اصلی فضای مجازی، ارتباط است، که از طریق آن مفهوم جدیدی از خود و جامعه به وجود می‌آید (به نقل از زندوانیان ب، ۱۳۹۳: ۴۶). واژه‌ی مجازی عبارتی است که در دنیای اینترنت، رسانه‌ها و ارتباطات بسیار شنیده می‌شود و از اوایل دهه ۱۹۹۰ میلادی مورد استفاده پژوهشگران قرار گرفت (عطاران، ۱۳۸۳: ۱۲۳).

در واقع می‌توان گفت: “فضای مجازی یک شبکه‌ی گسترده جهانی است که شبکه‌های متعدد رایانه‌ای و همچنین رایانه‌های شخصی را با استفاده از سخت افزارها و نرم افزارهای گوناگون و قراردادهای ارتباطی به یکدیگر متصل می‌کند” (فرخ نیاو لطفی، ۱۳۹۰: ۹۵).

همچنین شبکه‌های اجتماعی مجازی^۳ پدیده‌ای نوظهور در فضای مجازی است که امکان ایجاد ارتباطات مجازی و کسب اطلاعات را فراهم می‌کنند (خدایاری و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۶۷).

فضای مجازی جهان پیچیده‌ای از افراد مختلفی با گرایش‌های متفاوتی است که این گروه‌ها در کنار هم و در تعامل با یکدیگر زندگی می‌کنند. در واقع از آن جا که دنیای مجازی همگام با دنیای حقیقی بر وجود آدمی و گرایش‌هایش تأثیر می‌گذارد، می‌توان از واژه‌ی زندگی در سایبر اسپیس^۴ استفاده کرد. به عبارت دیگر فضای مجازی محلی برای وارد کردن و دخالت دادن

¹ William Gibso

² Novel Neuromanser

³ virtual social networks

⁴ Cyberspace

دنیای واقعی در آن است (منتظر قائم، ۱۳۸۳: ۲۳۱). مجازی شدن با عبور از مرزهای دنیای واقعی به نیرو محرکه‌ای برای تغییر سبک زندگی بشری و بالاتر از آن به عاملی برای تغییر سبک‌های فکری و رفتاری آدمی تبدیل شده‌است (اوحدی، ۱۳۸۰: ۹). «همچنین طبق نظر مک لوهان^۱، فناوری ارتباطات، جهان را به صورت یک دهکده جهانی درآورده‌است. امروزه فضای مجازی تعداد زیادی از دهکده‌های جهانی با اجتماعات مجازی را به وجود آورده‌است که فاقد محدودیت زمان و مکان هستند.» (خدایاری و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۶۷).

با توجه به پیشرفت جوامع کنونی، نیاز به ابزار ارتباطاتی نیز گسترش می‌یابد و بر این اساس می‌توان گفت با پیشرفت جوامع بشری و ابزار و لوازم مجازی ارتباطی؛ میزان استفاده از برنامه‌های فضای مجازی نیز افزایش می‌یابد. با مطالعه اسناد گذشته مشاهده شده‌است، افزایش میزان استفاده از فضای مجازی در جوامع دانشگاهی بیشتر است (خدایاری و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۶۷).

در واقع با گسترش فناوری ارتباطات، جوانان و به ویژه دانشجویان شناخت بیشتری از فضای مجازی به ویژه تلگرام، اینستاگرام، توئیتر و واتس‌آپ و غیره حاصل کرده‌اند و به تبع گسترش امکانات فضای مجازی، استفاده بیشتری از آن می‌نمایند (درگاهی و رضوی، ۱۳۸۶).

تحقیقات قبلی عمدتاً به تأثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی بر هویت اجتماعی دانشجویان و دانش آموزان، تأثیر فضای مجازی بر هنجارها و چارچوب خانواده و اثرات مخرب دیگری چون هک، جعل، خیانت، طلاق، گردش اطلاعات و غیره و پرداخته‌است (پیکانیان و فرهادی، ۱۳۹۶: ۸۳ و محسنی تبری و هاشمی، ۱۳۹۰: ۱۶۰). با توجه به میزان استفاده و تنوع و گوناگونی ابزارهای فضای مجازی و گسترش کاربردهای آن ضروری است با انجام پژوهش‌های گسترده، جوامع علمی با آن آشنا شوند. بدیهی است با روشن شدن این موضوع، انگیزه افراد از عضویت و میزان استفاده آنان از شبکه‌های اجتماعی مجازی، نیازهای گوناگون آنان اعم از نیاز به برخورداری از فضای مطلوب علمی، تفریحی و اوقات فراغت، ارتباط سریع با اقصی نقاط جهان و غیره مشخص خواهد شد و در نتیجه آگاهی از این نیازها می‌توان به طور مطلوب‌تری به آن‌ها پاسخ داد. فضای مجازی در کنار خوبی‌ها و فوایدی که دارد، کاستی‌ها، نقص‌ها، آسیب‌ها و

¹ McLuhan

خطراتی را نیز می‌تواند در بر داشته باشد و افراد جامعه به‌ویژه دولت‌مردان، سیاست‌گذاران، اولیا و مربیان و والدین باید از آن آگاه باشند (فاضلی، ۱۳۸۸).

فضای مجازی به عنوان ابزاری که در عصر حاضر به میزان بیشتری مورد تقاضای افراد به ویژه جوانان است، بر اکثر جوانب جوان دانشجویان که پیوسته در پی کسب اطلاعات و ایجاد ارتباطات گسترده و سریع‌تری است اثر می‌گذارد، این اثرات اعم از بعد هویتی، شخصیتی، اخلاقی، دینی، اجتماعی و غیره است. این طور که مشاهده شده، این تأثیرات گاه با رویکرد مثبت، گاه با رویکرد منفی و گاه میانه است (خدایاری و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۶۷).

با توجه به اینکه در تحقیقات گذشته بیشتر به مسئله تأثیرات منفی استفاده از فضای مجازی پرداخته‌اند، ضرورت دارد تحقیقات بیشتری در این زمینه صورت‌گیرد تا بدین طریق بتوان بر عوامل منفی و مشکل‌ساز آن فائق آمد (محسنی‌تبریزی و هاشمی، ۱۳۹۰: ۱۶۰). بسیاری از کاربران ایرانی، به ویژه دانشجویان در فضای شبکه‌های مجازی فعالیت دارند و اطلاعات گوناگونی را در جنبه‌های گوناگون علمی، اجتماعی، سیاسی، مذهبی و غیره با یکدیگر مبادله می‌کنند. آگاهی از تنوع استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی می‌تواند به این مهم کمک نماید.

براتی و دیگران (۲۰۱۸: ۱۵۱) معتقدند عضویت در شبکه‌های اجتماعی مجازی بر روابط و سرمایه اجتماعی تاثیر می‌گذارد. همچنین شاوردی (۱۳۹۶: ۷۰) اظهار می‌دارد شبکه‌های اجتماعی مجازی به مانند شبکه‌های اجتماعی واقعی می‌تواند دارای پیامدهای متفاوت باشد. بازخورد مثبت ارتباطاتی که در این شبکه شکل می‌گیرد یک سرمایه اجتماعی است. شبکه‌های اجتماعی مجازی زمینه ایجاد فضای تعامل افراد با علایق مشترک را خارج از محدودیت‌های مکانی و زمانی، بدون دغدغه و ازاد فراهم می‌آورند. کاربران فضای مجازی با به اشتراک گذاشتن ایده‌ها، اخبار، نظرات و غیره در اشکال چند رسانه‌ای حجم بالایی از اطلاعات را با دیگران مبادله می‌کنند. این تعاملات می‌تواند در شکل‌سازنده به عنوان سرمایه اجتماعی تلقی گردد و جامعه از نتایج آن بهره‌بردار. اگر این فضا نتواند بستر مناسبی برای شکل‌گیری سرمایه‌ی اجتماعی باشد و اثرات آن اعتماد، مشارکت و حمایت و تعامل را تضعیف کند تأثیرات نامطلوبی بر روابط کاربران در فضای مجازی و به دنبال آن در فضای واقعی خواهد داشت.

اذربخش (۱۳۹۱: ۹۶) رسانه های اجتماعی را امیزه تکنولوژی و تعامل اجتماعی برای خلق ارزش جمعی می داند.

از نظر چییونگ^۱ و دیگران (۲۰۱۱: ۱۳۳۸) نیز استفاده از شبکه های اجتماعی مجازی یک قصد جمعی است که به وسیله ی گروهی از مردم که هر یک نقش خود را به تنهایی و در عین حال با یکدیگر و به طور مستمر اجرا می کنند.

چییونگ و دیگران (۲۰۱۱: ۱۳۳۸) به نقل از آزجن^۲ اظهار می دارند دلایل استفاده از شبکه های اجتماعی به عنوان عوامل محرک بر رفتار افراد تاثیر می گذارند بنابراین آگاهی از دلایل استفاده از شبکه های اجتماعی می تواند به برخورداری از ویژگی های آن منجر شود.

این پژوهش درصدد است میزان استفاده از فضای مجازی (تلگرام، اینستاگرام، واتس اپ، توییتر و غیره) و تنوع (علمی، آموزش، کسب اطلاعات اخبار، تفریح و سرگرمی، تماس با دوستان و هم کلاسی ها، دغدغه های مربوط به شغل) و دلایل استفاده از فضای مجازی به لحاظ تنوع و گستردگی را توسط دانشجویان بررسی و مقایسه کند.

از لحاظ نظری، امین دهقان و حمامی (۱۳۸۴: ۵۲) تنوع و گستردگی شبکه های اجتماعی را به عنوان وسیله ای فناورانه و اجتماعی دارای ابعاد و جوانب گسترده ای برای اطلاعات و ارتباطات می دانند.

پژوهش حاضر به دنبال پاسخ به این سوال است که دانشجویان پسر پردیس شهید بهشتی و دانشجویان دختر پردیس شهید هاشمی نژاد مشهد به چه میزان و از کدام نوع از شبکه های اجتماعی مجازی و برای چه منظوری استفاده می کنند؟

پیشینه پژوهش

با توجه به پیشرفت سریع علوم در عصر حاضر، جوامع مختلف در صورت پیشرفت فناوری که نتیجه ی آن پیشرفت رسانه های آن جامعه است، پیشرفت خواهند کرد. در واقع میان جوامع و شبکه های اجتماعی مجازی رابطه دو سویه حکم فرماست (آذری، ۱۳۷۷). به بیان دیگر فضای مجازی جهان را به دهکده ای جهانی تبدیل می کند که به واسطه سرعت، تنوع و فراگیر بودن آن از بعد مکان و زمان بی حدومرز است (چاوشیان و جوافشانی، ۱۳۸۴).

¹ Cheung

² Azjen

از جمله تحقیقاتی که حول این موضوع صورت گرفته است، می توان به موارد زیر اشاره کرد: صانعی مهری و همکاران (۱۳۹۶) در مطالعه موردی دانشجویان دانشگاه فرهنگیان پردیس شهید هاشمی نژاد مشهد، میزان و تنوع استفاده از فضای مجازی را مورد پژوهش قرار می دهد. بر اساس یافته های این پژوهش، ۴۴/۲ درصد دانشجویان این پردیس استفاده کمی از فضای مجازی می کنند. همچنین ۵۴ درصد دانشجویان از شبکه اجتماعی تلگرام استفاده می کنند و بیشترین مورد استفاده ی شبکه های اجتماعی برای تماس با دوستان و همکلاسی ها بوده است که طبق یافته های این پژوهش به طور میانگین ۳/۸ درصد محاسبه شد، همچنین در میان مقوله های تنوع استفاده، کمترین میزان استفاده از فضای مجازی مربوط به مقوله رفع دغدغه های شغلی بوده است.

زنجانی زاده و جوادی (۱۳۸۴: ۱۳۵) در مطالعه بررسی تأثیر اینترنت بر ارزش های خانواده در بین دانش آموزان دبیرستانی ناحیه ۳ مشهد در سال تحصیلی ۱۳۸۲-۱۳۸۳ اظهار می دارند کاربران اینترنتی پسر بیشتر از دختران می باشند. همچنین در میان استفاده از محیط های مختلف اینترنت، چت بیشترین و دسترسی به اطلاعات اقتصادی- اجتماعی کمترین زمان را در بین دختران و پسران به خود اختصاص داده است.

مطالعه خلیلی (۱۳۹۴: ۶۱) در مورد استفاده دانشجویان دانشگاه شهید مدنی آذربایجان از شبکه های اجتماعی، نشان می دهد که اکثریت دانشجویان از شبکه های اجتماعی استفاده می کردند و وایبر و لاین پرترجیح ترین و تویتر کم ارجح ترین شبکه بوده است. همچنین مهم ترین دلیل استفاده از شبکه های اجتماعی سرگرمی ذکر شده است. نتایج تحقیق نیز نشان می دهد دانشجویان معتقدند که با استفاده از شبکه های اجتماعی می توانند تا حدود زیادی اطلاعات روز آمدی در زمینه های مختلف کسب کنند و شبکه های اجتماعی می تواند تا حدودی اطلاعات مورد نیازشان را در موضوعات مورد علاقه ارائه دهد.

نتایج تحقیق خدایاری (۱۳۹۳: ۱۶۷) در باره میزان و تنوع استفاده از فضای مجازی در میان دانشجویان دانشگاه آزاد منطقه ۹ شهر مشهد حاکی از آن است که ۵۵/۳ دانشجویان دانشگاه آزاد مشهد در حد پایینی از طیف میزان استفاده از فضای مجازی قرار دارند. همچنین بیشترین مورد استفاده ی پاسخگویان ابتدا از فیس بوک و بعد از آن از ویکی پدیا بوده است. در این تحقیق میان متغیرهایی چون تنوع و گستردگی، میزان اعتماد، اطلاع رسانی و ارتباط آسان، جنسیت و رشته تحصیلی دانشجویان و میزان استفاده از شبکه های اجتماعی مجازی ارتباط

معناداری وجود دارد و بیشترین میزان تأثیر مربوط به متغیر اطلاع‌رسانی و ارتباط آسان در شبکه‌های اجتماعی بیان شده است.

اذر بخش (۱۳۹۱: ۹۶) انگیزه‌های حضور کاربران در شبکه‌های اجتماعی را دیده شدن، جزئی از شبکه‌های اجتماعی بودن، مشارکت، ارائه محتوا و ارتباط بیان می‌کند. همچنین برخی از ویژگی‌های شبکه‌های اجتماعی را دسترسی و وسعت، هزینه کم، جمع‌گرایی و شبکه‌سازی انسانی، چند رسانه‌ای بودن، تعامل‌گرایی، بهره‌گیری بدون نیاز به تخصص، ارتباط فوری و پیوستگی و مداومت ذکر کرده است.

نتایج تحقیق چیبونگ و همکاران (۲۰۱۱: ۱۳۳۸ و ۱۳۴۰) در مورد دلایل استفاده دانشجویان از شبکه اجتماعی فیس بوک نشان می‌دهد که حضور اجتماعی مهم‌ترین دلیل و برقراری ارتباط فوری و ارتباط با دوستان نیز از دلایل مهم استفاده از شبکه‌های اجتماعی بوده است. همچنین دانشجویان عضویت در شبکه‌های مجازی که افراد حضور بیشتری دارند را ترجیح داده‌اند.

براتی و همکاران (۲۰۱۸: ۱۵۲ و ۱۵۳) به نقل از چوسونیل^۱ استفاده آسان و بدون محدودیت زمانی را مهم‌ترین دلیل برای استفاده از شبکه‌های اجتماعی عنوان کرده است. همچنین در تحقیقی که این محققین بر روی دانشجویان دانشگاه همدان انجام داده‌اند مهم‌ترین دلیل استفاده از شبکه‌های مجازی را سرگرمی عنوان کرده‌اند.

نتایج تحقیق شاوردی (۱۳۹۶: ۶۹) در مورد سرمایه اجتماعی واقعی و مجازی دختران دانشجوی دانشگاه‌های شهر تهران حاکی از آن است که دختران در استفاده از شبکه‌های مجازی گرایش بیشتری به شبکه‌های خانوادگی و خویشاوندی دارند.

جوادی نیا و همکاران (۱۳۹۱: ۶۰۲) و پمپک^۲ و دیگران (۲۰۰۹: ۲۳۶) در تحقیقات خود بیشترین دلیل استفاده دانشجویان را از شبکه‌های اجتماعی ارتباط با دوستان قدیمی ذکر کرده‌اند. همچنین جوادی نیا و همکاران (۱۳۹۱: ۶۰۲) سهولت کار با شبکه‌های اجتماعی و بازده گسترده اطلاعاتی این پایگاه‌ها را از دلایل مهم استفاده دانشجویان از این شبکه‌ها ذکر

¹ chosunil

² pempek

کرده اند. پمپک^۱ و دیگران (۲۰۰۹: ۲۳۶) نیز اظهار داشته اند در شبکه اجتماعی فیس بوک دختران به مقدار بیشتر نسبت به پسران عکس به اشتراک می گذارند.

پیکانیان (۱۳۹۶: ۸۱) در پژوهشی به بررسی رابطه‌ی اعتیاد به اینترنت، میزان استفاده از پیام‌رسان‌های آنلاین و خیانت اینترنتی به عنوان پیشابند طلاق در زوج‌های در آستانه‌ی طلاق و مطلقه‌ی شهر اصفهان پرداخته‌است. نتایج این تحقیق حاکی از آن است که بین اعتیاد به اینترنت و طلاق در زوج‌های در آستانه طلاق و مطلقه رابطه معناداری وجود دارد در حالی که میان میزان استفاده از پیام‌رسان‌های آنلاین، خیانت اینترنتی و طلاق در زوج‌های در آستانه طلاق و مطلقه رابطه معناداری وجود ندارد. مطابق یافته‌های این پژوهش اعتیاد به اینترنت، احتمال بروز خیانت و در پی آن طلاق را به دنبال خواهد داشت.

در پژوهش دیگری با عنوان «تأثیر اینترنت بر هویت اجتماعی دانش‌آموزان» به صورت مطالعه موردی که محسنی‌تبریزی و هاشمی (۱۳۹۰: ۱۵۷) در مورد دانش‌آموزان دبیرستان‌های شهر اراک انجام داده‌اند، نتایج تحقیق نشان داده که پرسش‌شوندگان تأثیر اینترنت را بر آموزش (افزایش باورها، انتخاب نوع و مدل لباس و سر و صورت، شیوه‌های بهتر زندگی کردن) موثر دانسته‌اند و برعکس تأثیر اینترنت را بر روی روابط خانوادگی (اعتیاد اینترنتی، کاهش توجه والدین، کاهش مشورت‌ها و گفتگوها) بسیار کم‌تأثیر دانسته‌اند. هم‌چنین پرسش‌شوندگان تأثیر اینترنت بر عقاید مذهبی (نشر عقاید، گرایش به مراسم مذهبی و ارزش‌های دینی) را موثر دانسته‌اند. بر اساس یافته‌های تحقیق متغیرهای مدت استفاده (۳۲ درصد)، زبان استفاده (۲۶ درصد)، مدت زمان آشنایی (۱۹ درصد) و زمینه استفاده کاربران از اینترنت (۱۸ درصد) بیشترین میزان تأثیرگذاری بر هویت اجتماعی آنان را دارند.

هم‌چنین شهابی (۱۳۹۱: ۱۵۱) در پژوهش خود با عنوان «شبکه‌های اجتماعی مجازی و کاربران جوان از تداوم زندگی واقعی تا تجربه جهان وطنی» به دلایل حضور کاربران جوان ایرانی در شبکه‌های اجتماعی مجازی با وجود ممنوعیت قانونی دسترسی به آن‌ها پرداخته است. یافته‌ها حاکی از آن است که از نظر کاربران، فضای مجازی به طور مثال فیس‌بوک، به عنوان فضایی برای تسهیل ارتباطات خود، تجدید روابط قدیمی و هم‌چنین ایجاد روابط دوستانه جدید، سرگرمی و تفریح، نظارت اجتماعی و سیاسی، تخلیه عاطفی، فرار از تنهایی،

^۱ pempek

خوداظهاری، محدودیت گریزی و غیره است. طبق نتیجه‌ای که از این پژوهش حاصل شده، فیس بوک علاوه بر بعد ابزارگونه و فناورانه آن پدیده‌ای فرهنگی_اجتماعی نیز است. در پژوهش دیگری با عنوان «فضای مجازی و هویت جهانی» که توسط صبوری خسروشاهی و آذرگون (۱۳۹۱: ۱) انجام شده است به مطالعه‌ی هویت جهانی در بین دانشجویان دانشگاه آزاد واحد تهران شرق پرداخته شده است. نتایج حاصل از این تحقیق نشان می‌دهد که رابطه معنادار میان هویت جهانی و میزان استفاده از فیس‌بوک وجود دارد و همچنین هویت جهانی به تناسب نوع استفاده کاربران از فیس‌بوک متفاوت است.

در مطالعه موردی خدامرادی (۱۳۹۳: ۱۵۵) که با هدف بررسی میزان استفاده از فضای مجازی بر ارزش‌های خانواده در معلمان مقطع متوسطه سازمان آموزش و پرورش استان ایلام صورت گرفته؛ ارزش‌های خانوادگی در میان افرادی که از فضای مجازی استفاده کمی می‌کنند یا اصلاً استفاده نمی‌کنند مشترک است، ارزش‌های خانوادگی در میان کاربران فضای مجازی متناسب با مدت زمان استفاده از آن متفاوت است، همچنین این ارزش‌ها با توجه به نوع استفاده از فضای مجازی تفاوت دارد.

طبق نتایج، بیشترین تفاوت میانگین ارزش‌های خانوادگی مربوط به افرادی است که از شبکه اجتماعی مجازی برای بحث علمی بهره می‌جویند و کمترین تفاوت مربوط به افرادی است که از این فضا برای چت استفاده می‌کنند.

فضای مجازی آن‌چنان دامنه وسیعی دارد که تحقیقات انجام شده تاکنون نتوانسته است تمام جوانب و موضوعات مختلف آن را تجزیه و تحلیل و شناسایی نماید و با توجه به اهمیتی که در زندگی و ارتباطات افراد به ویژه جوانان و دانشجویان و حتی نسل‌های آینده دارد، لازم است به‌قدری در این حیطه مطالعه و پژوهش نمود و به شناسایی ابعاد و جوانب گوناگون فضای مجازی پرداخت و از ظرفیت‌های مثبت آن بهره‌مند شد.

اهداف پژوهش

هدف کلی: مقایسه میزان و دلایل استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی در دانشگاه فرهنگیان در دو پردیس پسرانه شهید بهشتی و دخترانه شهید هاشمی‌نژاد است.

اهداف جزئی: - بررسی میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی

- بررسی تنوع استفاده از شبکه‌های مجازی

- بررسی تأثیر جنسیت در میزان استفاده از فضای مجازی،
- بررسی موارد استفاده از فضای مجازی
- بررسی دیدگاه دانشجویان در مورد دلایل استفاده از شبکه‌های اجتماعی

روش‌شناسی تحقیق

مطالعه حاضر از نوع پژوهش توصیفی _ پیمایشی و جامعه آماری شامل دانشجویان دانشگاه فرهنگیان پردیس پسرانه شهید بهشتی (۷۳۸ نفر) و پردیس دخترانه شهید هاشمی نژاد مشهد (۶۵۳ نفر) بود که در سال تحصیلی ۹۸_۹۷ با دامنه سنی ۱۸ _ ۲۴ سال در این دو پردیس مشغول به تحصیل بودند.

جدول شماره ۱: جامعه آماری مورد مطالعه در تحقیق

جامعه آماری		رشته
پسرانه بهشتی	دخترانه شهید هاشمی نژاد	
۳۲۵	۲۲۸	علوم تربیتی
۳۰	۱۲۹	شیمی
۲۷	۹۱	ریاضی
۲۸	۷۹	فیزیک
۲۷	۷۵	زیست‌شناسی
۱۰۰	۱۰۳	تربیت بدنی
۱۱	۳۰	زبان انگلیسی
۶۰	۴۸	آموزش استثنائی
۶۵۳	۷۳۸	مجموع

جهت تعیین حجم نمونه در این پژوهش از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای استفاده شد و در نهایت نمونه کل به تعداد ۶۵۰ نفر از میان دانشجویان این دو پردیس، حاصل شد. نیمی از حجم نمونه تحقیق را دانشجویان پسر و نیم دیگر را دانشجویان دختر تشکیل دادند.

جدول شماره ۲: درصد حجم نمونه مورد مطالعه در تحقیق

رشته	حجم نمونه
علوم تربیتی	۳۹/۷۵
علوم پایه	۳۴/۹۶
تربیت بدنی	۱۴/۵۹
آموزش استثنائی	۷/۷۶
زبان انگلیسی	۲/۹۴
مجموع	۱۰۰

برای جمع‌آوری اطلاعات از پرسشنامه محقق ساخته استفاده گردید. سوالات پرسشنامه در سه بخش طراحی گردید: بخش اول در مورد میزان استفاده روزانه از شبکه‌های اجتماعی مجازی شامل ۷ سوال بود. این سوالات در مقیاس طیف لیکرت ۵ گزینه‌ای به صورت خیلی زیاد (بیشتر از ۴ ساعت)، زیاد (۳ تا ۴ ساعت)، متوسط (دو تا سه ساعت)، کم (یک تا دو ساعت) و خیلی کم (کمتر از یک ساعت) بود، بخش دوم پرسشنامه شامل موارد استفاده از شبکه‌های اجتماعی توسط دانشجویان بود و شامل ۶ گویه علمی، آموزشی، اطلاعات و اخبار، تفریح و سرگرمی، تماس با دوستان و همکلاسی‌ها و رفع دغدغه‌های شغلی بود که در طیف ۳ گزینه‌ای زیاد، متوسط و کم مورد سوال قرار گرفت و بخش سوم دیدگاه دانشجویان در مورد دلایل استفاده از شبکه‌های اجتماعی پرسش گردید این بخش شامل ۱۰ سوال در طیف پنج گزینه‌ای کاملاً موافقم، موافقم، نظری ندارم، مخالفم و کاملاً مخالفم شامل دسترسی به اطلاعات متنوع و متکثر، تنوع دیدگاه‌ها و بیان آزدانه ایده‌ها و آشنایی با افکار و عقاید گوناگون؛ دسترسی آسان و کم هزینه، ارتباط سهل با افراد و عدم کنترل دولت، گسترش ارتباطات، آشنایی با فرهنگ و آداب و رسوم کشورهای مختلف و به عنوان دریچه‌ای برای آشنایی با جهان مدرن بود. روایی محتوایی و روایی صوری پرسشنامه به روش نظرخواهی از صاحب‌نظران به صورت جداگانه و پایایی آن نیز با استفاده از آلفای کرونباخ ۰/۷۵ تایید شد. همان‌طور که در جدول ۱ مشاهده می‌شود، یافته‌های حاصل از آزمون کرونباخ نشان‌دهنده این است تمام متغیرهای تحقیق، آلفای بالاتر از ۷۰ درصد دارند و این به این معناست گویه‌های در نظر گرفته شده برای سنجش هر یک از متغیرها در این پژوهش از همبستگی درونی بالایی برخوردارند و برای سنجش متغیرهای مورد نظر مناسب‌اند.

جدول شماره ۳: ضریب آلفای کرونباخ

مقدار آلفا	متغیر
۰/۷۶	تنوع و گستردگی شبکه‌های اجتماعی
۰/۷۷	اطلاع رسانی و ارتباط آسان
۰/۷۰	میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی
۰/۷۸	نوع استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی

به منظور تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی (درصد، میانگین و انحراف معیار) توسط نرم افزار excel استفاده شد.

یافته‌ها

میزان استفاده روزانه از شبکه‌های اجتماعی مجازی

جدول شماره ۴ درصد استفاده روزانه دانشجویان پردیس پسرانه شهید بهشتی و پردیس دخترانه شهید هاشمی‌نژاد را نشان می‌دهد.

جدول شماره ۴: درصد استفاده روزانه از شبکه‌های اجتماعی مجازی

میزان زمان مورد استفاده	خیلی زیاد (بیشتر از ۴ ساعت)	زیاد (۳ تا ۴ ساعت)	متوسط (۲ تا ۳ ساعت)	کم (۱ تا ۲ ساعت)	خیلی کم (کمتر از ۱ ساعت)
درصد استفاده از فضای مجازی	۳۵/۲٪	۲۸/۵٪	۱۷/۱٪	۱۰٪	۱۹/۲٪
پردیس پسرانه شهید بهشتی	۱۹/۳٪	۶/۱٪	۱۰/۴٪	۲۰٪	۴۴/۲٪
پردیس دخترانه شهید هاشمی‌نژاد					

یافته‌ها نشان می‌دهند (مطابق جدول ۴) ۶۳/۷ درصد از دانشجویان پردیس پسرانه شهید بهشتی به میزان خیلی زیاد و زیاد از فضای مجازی ۲۹/۲ درصد از دانشجویان این پردیس به میزان خیلی کم و کم از فضای مجازی استفاده می‌کنند. درحالی‌که در پردیس دخترانه شهید هاشمی‌نژاد ۲۵/۴ درصد دانشجویان به میزان خیلی زیاد و زیاد و ۶۴/۲ درصد دانشجویان این

پردیس به میزان خیلی کم و کم از فضای مجازی استفاده می‌کنند. چنان‌که مشاهده می‌شود دانشجویان پسر به میزان بیشتری از فضای مجازی نسبت به دانشجویان دختر استفاده می‌کنند.

میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی

جدول شماره ۵ درصد استفاده دانشجویان پردیس پسرانه شهید بهشتی و پردیس دخترانه شهید هاشمی‌نژاد از انواع مختلف شبکه‌های اجتماعی مجازی را مورد بررسی قرار گرفته‌است.

جدول شماره ۵: درصد استفاده دانشجویان از انواع مختلف شبکه‌های اجتماعی مجازی

نوع شبکه اجتماعی	پردیس پسرانه شهید بهشتی	پردیس دخترانه شهید هاشمی‌نژاد
تلگرام	٪۶۱	٪۵۴
اینستاگرام	٪۳۳/۷	٪۲۷/۴
واتس‌آپ	٪۳/۳	٪۱۴/۷
توییتر	٪۱	٪۱/۱
سایر موارد (سروش، فیس‌بوک، ایتا و غیره)	٪۱	٪۲/۸

یافته‌ها نشان می‌دهد (مطابق جدول ۵) که در پردیس پسرانه شهید بهشتی مشهد ۶۱ درصد پاسخگویان از تلگرام، ۳۳/۷ درصد از اینستاگرام، ۳/۳ از واتس‌آپ، ۱ درصد از توییتر و ۱ درصد از موارد دیگری استفاده می‌کنند. در حالی که در پردیس دخترانه شهید هاشمی‌نژاد ۵۴ درصد از پاسخگویان از تلگرام، ۲۷/۴ درصد از اینستاگرام، ۱۴/۷ درصد از واتس‌آپ، ۱/۱ درصد از توییتر و ۲/۸ درصد از سایر موارد استفاده می‌کنند. در نتیجه اکثر پاسخگویان در هر دو پردیس از شبکه اجتماعی تلگرام استفاده می‌کنند و میزان استفاده از این شبکه اجتماعی در پردیس پسرانه شهید بهشتی کمی بیشتر از پردیس دخترانه شهید هاشمی‌نژاد است. همچنین دانشجویان هر دو پردیس پسرانه و دخترانه استفاده بسیار کمی از مواردی چون سروش، فیس‌بوک، ایتا و غیره دارند.

موارد استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی

جدول ۴ و ۵ شاخص‌های مرتبط با متغیر تنوع استفاده از شبکه‌های مجازی را نشان می‌دهد. این بخش شامل ۶ گویه علمی، آموزشی، اطلاعات و اخبار، تفریح و سرگرمی، تماس با دوستان و همکلاسی‌ها و رفع دغدغه‌های شغلی است که در طیف ۳ گزینه‌ای زیاد، متوسط و کم مورد سوال قرار گرفته‌است.

جدول شماره ۶: درصد موارد استفاده از شبکه‌های اجتماعی در پردیس پسرانه شهید بهشتی

پاسخ به گویه‌ها	زیاد	متوسط	کم	انحراف معیار
علمی	٪۱۸/۷	٪۲۰/۲	٪۶۱/۱	٪۱/۶
آموزشی	٪۵۶/۸	٪۳۳/۴	٪۹/۸	٪۲/۵
اطلاعات و اخبار	٪۳۸/۹	٪۳۳/۵	٪۲۷/۶	٪۲/۱
تفریح و سرگرمی	٪۵۵	٪۳۰/۶	٪۱۴/۴	٪۲/۴
تماس با دوستان و همکلاسی‌ها	٪۶۹/۸	٪۲۲/۷	٪۷/۵	٪۲/۶
رفع دغدغه‌های شغلی	٪۵۰/۳	٪۲۶/۶	٪۲۳/۱	٪۲/۳

جدول شماره ۷: درصد موارد استفاده از شبکه‌های اجتماعی در پردیس دخترانه شهید هاشمی‌نژاد

پاسخ به گویه‌ها	زیاد	متوسط	کم	انحراف
علمی	٪۵۷/۷	٪۳۳/۲	٪۹/۱	٪۲/۴
آموزشی	٪۵۳/۲	٪۳۸/۲	٪۸/۶	٪۲/۴
اطلاعات و اخبار	٪۴۴/۲	٪۳۱/۹	٪۲۳/۹	٪۲/۲
تفریح و سرگرمی	٪۵۴/۴	٪۲۵	٪۲۰/۶	٪۲/۳
تماس با دوستان و	٪۶۶	٪۲۰/۹	٪۱۳/۱	٪۲/۵
رفع دغدغه‌های شغلی	٪۲۳/۲	٪۳۱/۴	٪۴۵/۴	٪۱/۷

یافته‌های جدول ۶ و ۷ نشان می‌دهد که در پردیس پسرانه شهید بهشتی و پردیس دخترانه شهید هاشمی‌نژاد بیشترین مورد استفاده مربوط به گویه «تماس با دوستان و همکلاسی‌ها» و کمترین مورد استفاده در پردیس شهید بهشتی مربوط به گویه «علمی» با میانگین ۱/۶ درصد و کمترین مورد در پردیس شهید هاشمی‌نژاد مربوط به گویه «رفع دغدغه‌های شغلی» با میانگین ۱/۷ درصد بوده‌است. مطابق جدول ۶ و ۷، میزان استفاده از فضای مجازی جهت رفع نیازهای مربوط به حیطه علمی در پردیس دخترانه شهید هاشمی‌نژاد بیشتر از پردیس پسرانه

شهید بهشتی است. میزان استفاده از فضای مجازی جهت رفع نیازهای مربوطه به حیطه آموزشی، حیطه تفریح و سرگرمی و حیطه تماس با دوستان و همکلاسی‌ها در هر دو پردیس تقریباً به یک میزان است؛ اما در پردیس شهید بهشتی کمی بیشتر است. میزان استفاده از فضای مجازی جهت رفع نیازهای مربوطه به حیطه اطلاعات و اخبار در هر دو پردیس تقریباً به یک میزان است اما میزان استفاده از این مورد در پردیس دخترانه شهید هاشمی‌نژاد اندکی، بیشتر است. در نهایت میزان استفاده از فضای مجازی جهت رفع نیازهای مربوطه به حیطه رفع دغدغه‌های شغلی در پردیس پسرانه شهید بهشتی بیشتر از پردیس دخترانه شهید هاشمی‌نژاد است.

دیدگاه دانشجویان در مورد دلایل استفاده از شبکه های اجتماعی

جهت بررسی دیدگاه دانشجویان در مورد دلایل استفاده از شبکه‌های اجتماعی ۱۰ گویه در طیف ۵ گزینه‌ای بسیار موافقم، موافقم، نظری ندارم، مخالفم و بسیار مخالفم طراحی و در اختیار دانشجویان قرار گرفت .

جهت مقایسه و بررسی بهتر نتایج در مورد نظرات موافق و مخالف در خصوص دیدگاه دانشجویان در مورد دلایل استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجموع نظرات دانشجویان در دو طیف کاملاً موافقم و موافقم با یکدیگر و همچنین مجموع نظرات در دو طیف مخالف و کاملاً مخالف نیز با یکدیگر در جدول ۸ تجمیع شدند.

در جدول ۸ دیدگاه دانشجویان دختر و پسر در مورد دلایل استفاده از شبکه‌های اجتماعی با یکدیگر مقایسه شده است. یافته‌ها نشان می‌دهد که بیشتر پاسخگویان هر دو پردیس با گویه‌های این متغیر موافق هستند. در واقع به عقیده دانشجویان پسر و دختر در این دو پردیس، شبکه‌های اجتماعی مجازی اطلاعات متنوع و متکثری در ابعاد و زمینه‌های گوناگون در اختیار افراد می‌گذارد، تنوع در دیدگاه‌ها سبب می‌شود فرد با نقطه نظرات گوناگون مواجه شود و بهترین دیدگاه را برگزیند و نیز شبکه‌های اجتماعی مجازی فضایی را ایجاد می‌کنند تا افراد بتوانند به صورت آزادانه به بیان عقاید خود بپردازند و با افکار و ایده‌های دیگران آشنا شوند.

مقایسه انحراف معیار پردیس پسرانه شهید بهشتی (۲/۵۹) و پردیس دخترانه شهید هاشمی نژاد (۲/۵۶) نشان می‌دهد که پراکندگی بسیار کمی بین دیدگاه دانشجویان دختر و پسر وجود دارد.

جدول شماره ۸: مقایسه دیدگاه دانشجویان در مورد دلایل استفاده از شبکه‌های اجتماعی در

پردیس پسرانه شهید بهشتی و پردیس دخترانه شهید هاشمی نژاد

مخالفم		موافقم		پاسخ به گویه‌ها
پردیس شهید هاشمی نژاد	پردیس شهید بهشتی	پردیس شهید هاشمی نژاد	پردیس شهید بهشتی	
٪۴۳/۲	٪۳۷/۳	٪۵۶/۸	٪۶۲/۷	دسترسی به اطلاعات متنوع، متکثر و متفاوت
٪۴۰/۸	٪۳۶/۰۵	٪۵۹/۲	٪۶۳/۹۵	تنوع دیدگاه‌ها و افزایش قدرت انتخاب افراد
٪۳۷/۲۵	٪۲۸/۴۵	٪۶۲/۷۵	٪۷۱/۵۵	بیان و آشنایی با ایده‌ها به صورت آزادانه
٪۲۳/۷	٪۳۹/۲	٪۷۶/۳	٪۶۰/۸	دسترسی با کمترین هزینه
٪۱۰/۹	٪۲۷/۱	٪۸۹/۱	٪۷۲/۹	دسترسی به اطلاعات بیشتر و آسان‌تر
٪۷/۷	٪۱۸/۷	٪۹۲/۳	٪۸۱/۳	ارتباط آسان افراد با یکدیگر
٪۶۱/۱	٪۴۰/۱	٪۳۸/۹	٪۵۹/۹	بهترین رسانه برای کسانی که مایل‌اند خارج از نظارت دولت با دیگران گفت‌وگو کنند.
٪۱۰/۵	٪۱۱/۶	٪۸۹/۵	٪۸۸/۴	گسترش ارتباطات از جوانب مختلف
٪۱۷/۱	٪۴۱/۴	٪۸۲/۹	٪۵۸/۶	امکان ارتباط با افراد سایر کشورها و فرهنگ‌ها
٪۲۱/۸	٪۱۰/۲	٪۷۸/۲	٪۸۹/۸	به عنوان دریچه‌ای روبه جهان مدرن.

مطابق با اطلاعات جدول شماره ۸ در موارد دلایل استفاده از شبکه‌های مجازی کمترین اختلاف بین دختران و پسران مربوط است به گویه "گسترش ارتباطات از جوانب مختلف" و حدود ۸۹ درصد دختران و ۸۸ درصد پسران با آن موافق هستند. بیشترین توافق (۸۹/۸ درصد) در بین پسران مربوط است به گویه "شبکه‌های اجتماعی مجازی در حکم دریچه‌ای رو به جهان مدرن است" ولی در بین دختران مربوط است به گویه "ارتباط آسان افراد با یکدیگر". در گویه‌های "بهترین رسانه برای کسانی که مایل‌اند خارج از نظارت دولت با دیگران گفت‌وگو کنند" و "امکان ارتباط با افراد سایر کشورها و فرهنگ‌ها." بین دانشجویان

دختر و پسر توافق کمتری نسبت به بقیه گویه ها وجود دارد. حدود ۶۰ درصد دانشجویان پسر شبکه‌های اجتماعی را بهترین رسانه برای گفت‌وگو خارج از نظارت دولت می‌دانند در حالی که حدود ۳۹ درصد دانشجویان دختر با این امر موافقت می‌کنند. اما در مورد ارتباط با افراد از سایر کشورها و فرهنگ‌ها دانشجویان دختر به نسبت پسران توافق بیشتری دارند. حدود ۸۳ درصد دانشجویان دختر در مقابل حدود ۵۹ درصد دانشجویان پسر با این گویه موافقت می‌کنند.

بحث و نتیجه‌گیری

در جهان امروز تحت تاثیر فناوری‌های اطلاعاتی، در عصر جدید از روابط انسانی به سر می‌بریم و استفاده از شبکه‌های اجتماعی محبوبیت بیشتری پیدا کرده‌است. در این میان جوانان به دلیل استفاده گسترده‌ای که شبکه‌های اجتماعی مجازی دارند؛ از جنبه علمی و آموزشی گرفته تا ابعاد کسب اطلاعات و اخبار، تفریح و سرگرمی، تماس با دوستان و همکلاسی‌ها و رفع دغدغه‌های شغلی؛ بیشتر درگیر آن می‌شوند.

هدف از این تحقیق بررسی و مقایسه میزان و دلایل استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی (تلگرام، اینستاگرام، واتس‌آپ و توییتر و موارد دیگر چون سروش، فیس‌بوک، ایتا و ..) توسط دانشجویان پردیس پسرانه شهید بهشتی و پردیس دخترانه شهید هاشمی‌نژاد دانشگاه فرهنگیان مشهد است.

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد دانشجویان پسر به میزان بیشتری از دانشجویان دختر از شبکه‌های اجتماعی استفاده می‌کنند. نتایج تحقیق حاضر با نتایج تحقیق زنجانی زاده و جوادی (۱۳۸۴) که کاربران اینترنتی پسران دبیرستانی را بیشتر از دختران یافته‌است همخوانی دارد همچنین جعفری و دیانی (۱۳۸۹) در مورد دانشجویان کارشناسی دانشگاه کابل نیز درصد دانشجویان پسر کاربر اینترنتی را بیشتر از دختران گزارش کرده‌است که با تحقیق حاضر همخوانی دارد. همچنین در این تحقیق دانشجویان از تلگرام بیشترین استفاده را از بین انواع مختلف شبکه‌های اجتماعی مجازی کرده‌اند نتایج تحقیق با نتایج تحقیق خدایاری (۱۳۹۳) همخوانی ندارد عدم همخوانی می‌تواند به این دلیل باشد که در هر دوره‌ای شبکه‌های اجتماعی با ایجاد جذابیت‌های بیشتر کاربران را به سمت خود می‌کشاند و یکی از دلایل محبوبیت رسانه‌های اجتماعی امکان تعامل و مبادله اطلاعات با دیگران است. (خلیلی ۱۳۹۴):

۷۰) و اما کمترین استفاده از بین انواع مختلف شبکه اجتماعی مربوط به توییتر در این تحقیق است و با نتایج تحقیق خدایاری (۱۳۹۳) و خلیلی (۱۳۹۴: ۶۱) همخوانی دارد.

همچنین بیشتر دانشجویان هر دو پردیس از شبکه‌های مجازی برای تماس با دوستان و همکلاسی‌های خود استفاده می‌کنند. نتایج تحقیق زنجانی‌زاده و جوادی (۱۳۸۴)، نیز نشان می‌دهد که میزان استفاده از محیط‌های مختلف اینترنت چت بیشترین مقدار را به خود اختصاص می‌دهد که با تحقیق حاضر همخوانی دارد. نتایج تحقیق صانعی‌مهری (۱۳۹۶) نیز نشان می‌دهد دانشجویان به در حد زیاد برای تماس با دوستان و همکلاسی‌های خود از شبکه‌های اجتماعی استفاده می‌کنند. همچنین خلیلی (۱۳۹۴: ۶۵)، چیونگ و همکاران (۲۰۱۱: ۱۳۳۸) و جوادی نیا و همکاران (۱۳۹۱: ۶۰۲) یکی از مهم‌ترین دلایل استفاده شبکه‌های اجتماعی را ارتباط با دوستان در بین دانشجویان می‌دانند که با نتایج این تحقیق همخوانی دارند. اما نتایج تحقیق جعفری و دیانی (۱۳۸۹) نشان می‌دهد که میزان استفاده دانشجویان دانشگاه کابل از گروه‌های بحث کمترین میزان استفاده آن‌ها از اینترنت و بیشترین استفاده آن‌ها کاوش راهنماهای موضوعی می‌باشد شاید بتوان نتایج متفاوت را به استفاده محدود از اینترنت به علت عدم وجود برق کافی در شهر کابل که در تحقیق مذکور به آن اشاره شده است و نداشتن فرصت کافی برای پرداختن به موضوعات متفاوت دانست. همچنین تفاوت‌های فرهنگی می‌تواند در نتایج تحقیق تاثیر گذار باشد.

بر اساس یافته‌های تحقیق افراد می‌توانند با کم‌ترین هزینه و آسان‌ترین راه‌ها به بیشترین اطلاعات دست‌یابند. نتایج تحقیق جوادی نیا و همکاران (۱۳۹۱: ۶۰۲) نیز سهولت کار با شبکه‌های اجتماعی را از مهم‌ترین دلایل ذکر کرده است. همچنین اذر بخش (۱۳۹۱: ۹۶) انگیزه‌های حضور کاربران در شبکه‌های اجتماعی را دسترسی و وسعت و هزینه کم و ارتباط فوری ذکر می‌کند که با نتایج این تحقیق همخوانی دارد.

در این بیشترین توافق بین دختران و پسران مربوط است به گوپه "گسترش ارتباطات از جوانب مختلف" است که با نتایج تحقیق جوادی نیا و همکاران (۱۳۹۱: ۶۰۲) که بازده گسترده اطلاعاتی و ارتباطی را از دلایل مهم استفاده از شبکه‌های مجازی می‌داند همخوانی دارد. اذر بخش (۱۳۹۱: ۹۶) نیز انگیزه‌های حضور کاربران در شبکه‌های اجتماعی را دیده شدن، جزئی از شبکه‌های اجتماعی بودن، مشارکت، ارائه محتوا و ارتباط و شبکه‌سازی

انسانی بیان می کند که به نظر می رسد به معنای گسترش ارتباطات از جوانب مختلف است بنابراین با نتایج تحقیق همخوانی دارد.

همچنین یافته های تحقیق حاضر حاکی از آن است که اکثر دانشجویان معتقدند از طریق شبکه های اجتماعی مجازی اطلاعات متنوع، متکثر و متفاوتی در اختیار افراد قرار می گیرد و باعث تنوع دیدگاه ها شده و قدرت انتخاب به افراد می دهد که با نتایج تحقیق خدایاری (۱۳۹۳: ۱۶۷) که در آن دانشجویان اظهار می دارند شبکه های اجتماعی اطلاعات متنوعی در اختیار افراد می گذارد و باعث تنوع دیدگاه ها می شود و قدرت انتخاب و امکان بیان ایده ها را به افراد می دهد، همخوانی دارد.

نتایج تحقیق حاضر نشان می دهد دختران توافق بیشتری در مورد ارتباط گیری اسان افراد با یکدیگر از طریق شبکه های اجتماعی نسبت به پسران دارند شاید دلیل آن چنانچه تحقیق شاورى (۱۳۹۶: ۹۰) نشان می دهد گرایش بیشتر دختران دانشجو به عضویت در گروه دوستان باشد چرا که ارتباط گیری اسان به این امر کمک می کند.

با بررسی پژوهش های گذشته مشاهده می شود در تحقیقات پیشین نیز نتایج مشابهی گزارش شده است، در پژوهش های پیکانیان و فرهادی (۱۳۹۶)، خدامرادی (۱۳۹۳)، محسنی تبریزی و هاشمی (۱۳۹۰) و درگاهی و منصور رضوی (۱۳۸۶) که با پژوهش انجام شده همخوانی دارند نیز به موضوع استفاده زیاد از فضای مجازی اشاره شده است.

با توجه به گسترش استفاده دانشجویان از فضای مجازی ضروری است تحقیقات بیشتری در مورد میزان استفاده و تنوع و گوناگونی ابزارهای فضای مجازی در بین دانشجویان سایر دانشگاه ها صورت گیرد. همچنین انگیزه افراد از عضویت در شبکه های اجتماعی مجازی مورد تحقیق قرار گیرد. تحقیق در مورد میزان استفاده مثبت و منفی از شبکه های اجتماعی مجازی توسط دانشجویان می تواند مفید باشد.

منابع و ماخذ

- اذریخش، سید علی محمد. (۱۳۹۱). رویکردی نظری به تاثیرات شبکه های اجتماعی بر تولید ملی و اشتغال در میان جوانان، فصلنامه تخصصی مطالعات جوانان و رسانه. شماره ۶، ص ۹۵-۱۱۶.

- پیکانیان، راضیه؛ هادی فرهادی. (۱۳۹۶). بررسی اعتیاد به اینترنت، میزان استفاده از پیام‌رسان‌های آنلاین و خیانت‌های اینترنتی به عنوان پیش‌آیند طلاق در زوج‌های در آستانه ی طلاق و مطلقه شهر اصفهان، نشریه پژوهش‌های علوم شناختی و رفتاری. دوره ۷، شماره ۱، پیاپی ۱۲، ص ۸۹-۸۱.
- جعفری، معصومه و دینانی، محمد حسین(۱۳۸۹). بررسی میزان و چگونگی استفاده از اینترنت توسط دانشجویان دانشگاه کابل و عوامل موثر و بازدارنده، فصلنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی، جلد ۱۳، شماره ۳، ص ۱۷۹-۲۰۴.
- جوادی نیا، سید علیرضا، عرفانیان، مرتضی، عابدینی، محمد رضا، بیجاری، بیتا.(۱۳۹۱). تاثیر استفاده از شبکه های اجتماعیمجازی بر عملکرد تحصیلی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی بیرجند، مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی، دوره ۱۲، شماره ۸، ص ۵۹۸-۶۰۶.
- خدامرادی، طاهره؛ فرحناز سعادت؛ طیبیه خدامرادی.(۱۳۹۳). بررسی میزان تأثیر استفاده از فضای مجازی بر ارزش‌های خانواده(مطالعه موردی معلمان مقطع متوسطه سازمان آموزش و پرورش استان ایلام)، فصلنامه فرهنگ ایلام، دوره ۱۵، شماره ۴۴ و ۴۵، ص ۱۶۷-۱۵۵.
- خدایاری، گلثوم؛ فاطمه دانشور حسینی؛ حمیده سعیدی.(۱۳۹۳). میزان و نوع استفاده از شبکه‌های مجازی، فصلنامه پژوهش‌های ارتباطی. سال ۲۱، شماره ۱، پیاپی ۷۷، ص ۱۹۲-۱۶۷.
- خلیلی، لیلا(۱۳۹۴). استفاده دانشجویان از شبکه‌های اجتماعی، فصلنامه تعامل انسان و اطلاعات، دوره ۲، شماره ۱، ص ۶۰-۷۳.
- دارنلی، جیمز؛ جان فدر. (۱۳۸۴). جهان شبکه‌ای؛ درآمدی بر نظریه و عمل در باب جامعه اطلاعاتی، ترجمه: نسرین امین‌دهقان و مهدی حمامی). تهران: چاپار.
- درگاهی، حسین؛ سید منصور رضوی.(۱۳۸۶). اعتیاد به اینترنت و عوامل موثر بر آن در ساکنان منطقه ۲ غرب تهران، فصلنامه پایش. سال ۶، شماره ۳، ص ۲۷۲-۲۶۵.
- زنجانی‌زاده، هما و جوادی، علی محمد.(۱۳۸۴) بررسی تاثیر اینترنت بر ارزش‌های خانواده در بین دانش‌آموزان دبیرستانی ناحیه ۳ مشهد(در سال تحصیلی ۸۲-۸۳)، مجله جامعه‌شناسی ایران، دوره ششم، شماره ۲، ص ۱۲۱-۱۴۶.

- زندوانیان، احمد(الف)؛ مریم حیدری؛ ریحانه باقری؛ فاطمه عطارزاده.(۱۳۹۲). آسیب‌های فضای مجازی بین دانش آموزان دختر، *فصلنامه مطالعات فرهنگ_ارتباطات*. سال ۱۴، شماره ۲۳، ص ۲۱۶-۱۹۵.
- زندوانیان، احمد(ب)؛ الهه دریاپور.(۱۳۹۳). شناسایی و مقایسه‌ی آسیب‌های فضای مجازی در بین دانشجویان، *فصلنامه مطالعات عملیات روانی*، شماره ۴۰، ص ۷۵-۴۶.
- شاوردی، ته‌مین، (۱۳۹۶). سرمایه‌ی اجتماعی در شبکه‌های اجتماعی واقعی و مجازی، *فصلنامه توسعه‌ی اجتماعی*. دوره ۱۱، شماره ۳، ص ۹۶-۶۷.
- شاه‌قاسمی، احسان.(۱۳۸۵). مروری بر زمینه‌های تأثیر فضای مجازی بر نظریه‌های ارتباطات، *مجله جهانی رسانه*. دوره ۱، شماره ۲، ص ۱۲۵-۱۰۴.
- شهابی، محمود؛ قدسی بیات.(۱۳۹۱). شبکه‌های اجتماعی مجازی و کاربران جوان از تداوم زندگی واقعی تا تجربه جهان وطنی، *فصلنامه مجلس و راهبرد*. سال ۱۹، شماره ۶۹، ص ۱۸۰-۱۵۱.
- صانعی‌مهری، زهره؛ پری رزم آزما؛ سیدحمیدرضا هاشمیان؛ نسترن رخت‌افکن.(۱۳۹۶). بررسی میزان و تنوع استفاده از فضای مجازی در دانشجویان دانشگاه فرهنگیان پردیس شهیدهاشمی‌نژاد مشهد، *اولین همایش ملی دانشجو، جوانان و آسیب‌های اجتماعی (ایمن‌سازی و مقابله)*.
- صبوری خسروشاهی، حبیب؛ نسرین آذرگون.(۱۳۹۲). فضای مجازی و هویت جهانی (مطالعه موردی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی)، *مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی (مطالعات راهبردی جهانی‌شدن)*. دوره ۴، شماره ۱۰، صص ۲۸_۱.
- عطاران، محمد.(۱۳۸۳). جهانی‌شدن فناوری اطلاعات (IT) و تعلیم و تربیت. تهران: موسسه توسعه فناوری آموزشی مدارس هوشمند.
- فاضلی، محمد(۱۳۸۲) مصرف وسبک زندگی، قم، انتشارات صبح صادق، چاپ اول.
- فرخ‌نیا، رحیم؛ اعظم لطفی.(۱۳۹۰). بررسی تأثیر فضای مجازی اینترنت بر مدگرایی، *فصلنامه انجمن ایرانی مطالعات فرهنگی و ارتباطات*. دوره ۷، شماره ۲۲، صص ۱۱۸-۹۵.
- کاستلز، مانوئل.(۱۳۸۴). گفتگوهایی با مانوئل کاستلز. ترجمه حسن چاوشیان و لیلاجوافشانی. تهران: نی.

- محسنی تبریزی، علیرضا؛ محمدرضا هاشمی. (۱۳۹۰). تأثیر اینترنت بر هویت اجتماعی دانش آموزان (مطالعه موردی دبیرستان‌های دبیرستان‌های شهر اراک در سال ۸۸_۸۷)، مجله مطالعات توسعه اجتماعی/ایران، سال ۳، شماره ۲، صص ۱۷۹-۱۵۷.
- مرادی، شهاب، رجب پور، مجتبی، کیان ارثی، فرحناز، حاجلم، نادر و رادبخش، ناهید(۱۳۹۳) انگیزه‌های استفاده از شبکه‌های مجازی اجتماعی، فصلنامه فرهنگ در دانشگاه اسلامی، ۱۰، سال چهارم شماره اول ص ۹۵-۱۱۸.
- منتظر قائم، مهدی. (۱۳۹۰). امنیت در فضای مجازی. تهران: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، چاپ اول.
- مک لوهان، مارشال. (۱۳۷۷). برای درک رسانه‌ها. ترجمه سعید آذری. تهران: مرکز تحقیقات، مطالعات و سنجش برنامه‌های صدا و سیما.
- Barati M, Heidari-Moghis F, Moeini B, Babamiri M, Afshari M, Saati-Asr M, Kalantarnia G, Eslami S, Ostad-Abdollahpour A.(2018). Motivations to Use Mobile Virtual Social Networks and Their Related Social Capital among College Students: A Cross-sectional Study. Avicenna J of Neuropsychophysiology. 5(4):151-158.
- Cheung CM, Chiu PY, Lee MK. (2011) Online social networks: Why do students use facebook? Computers in Human Behavior. 27(4):1337-1343.
- Pempek TA, Yermolayeva YA, Calvert SL. (2009). College students' social networking experiences on Facebook. Journal of Applied Developmental Psychology. 30(3):227-238.